

Výslovnost je špička ledovce

Ráčkuje, špatně vyslovuje některá písmena, kóktá nebo se nemůže správně vyjádřit. To jsou důvody, proč rodiče pro své děti vyhledají logopeda. Ale tento obor řeší mnohem širší škálu poruch, a jak sami logopedi říkají ve věkovém rozmezí 0 až 100 let.

KAMILA HUDEČKOVÁ

Logopedi toho zvládnou víc, než si lidé myslí. „Veřejnost stále vnímá logopedickou terapii velmi úzce, jako převážně dětskou problematiku a bohužel zejména jako poruchy výslovnosti. To je však jen malá část logopedické péče. Fakticky klinický logoped ošetřuje velmi širokou škálu poruch,“ vysvětluje logopedka PaedDr. Zdeňka Koppová.

Patří sem i péče o novorozence, kteří mají potíže s polykáním či sluchové vady, děti s rozštěpy patra nebo kochleární implantáty. Věnují se dětem s neurovývojovými poruchami, které mají celé spektrum projevů v různých oblastech vnímání a komunikace, a které často přesahují i do školních obtíží jako je dyslexie nebo dysgrafie. Dále řeší poruchy plynulosti řeči, autistické poruchy či kombinované vady.

Logopedi ale pečují i o dospělé po mozkových příhodách, úrazech, operacích či při neurologických onemocněních. „Klinická logopedie je obor, který je zapojen do systému zdravotní péče a je obvykle hrazen ze zdravotního pojištění. Kliničtí logopedi pracují i v nemocnicích a rehabilitačních či zdravotnických lůžkových zařízeních,“ doplňuje Zdeňka Koppová.

Priorita rodičů je výslovnost

Rodiče často přichází k logopedům „s objednávkou“ na nácvik hlásek. „Ne vždy však jde o prostou vadu výslovnosti, neboli dyslalii. Je potřeba posoudit celkový vývoj dítěte a často se podrobným vyšetřením zjistí, že potíže dítěte jsou hlubšího rázu. Mohou být spjaté s opožděným percepčním vývojem (vývoj vnímání – pozn. red.) nebo potížemi v oblasti motoriky. Někdy se jedná i o potíže neurovývojové,“ vysvětluje klinická logopedka Mgr. Šárka Wagenknechtová.

Správná diagnostika je základem účinné terapie. „Rodiče jsou překvapeni, když přijdou s dítětem na úpravu hlásek R a Ř nebo sykavek a klinický logoped nezačne s dítětem cvičit danou hlásku, ale zahájí motorická cvičení, cvičení jazyka, sluchová cvičení a někdy doporučí péči fyzioterapeuta. Terapie se totiž neodvíjí od nácviku artikulace, ale musí se jít ke kořenům potíží,“ doplňuje.

Oblasti péče logopedie

Kojenci a batolata

- Potíže při kojení, krmení ze lžičky, kousání, pití z hrnečku
- Rozštěpové vady ■ Sluchové vady včetně dětí s kochleárními implantáty ■ Zvýšené slinění po 2. roce věku dítěte ■ Zvýšená citlivost v dutině ústní ■ Neurovývojové poruchy (potíže v porozumění a chování)

Předškoláci (3 až 6 let)

- Opoždování řečového vývoje ■ Potíže s výslovností hlásek ■ Stav po operaci nosní mandle ■ Percepční obtíže (při poškození vnitřního ucha)
- Neurovývojové poruchy (ADHD, autismus)
- Neplnulost řeči

Školáci a studenti

- Potíže při výuce čtení a psaní ■ Neplnulost řeči ■ Přetrvávající potíže s výslovností ■ Kompenzace přetrvávajících obtíží ve čtení a psaní ■ Stav po úrazech, onemocněních

Dospělí:

- Přetrvávající potíže s výslovností ■ Hlasové poruchy ■ Stav po cévních mozkových příhodách ■ Neplnulost řeči

Senioři:

- Neurodegenerativní onemocnění (alzheimerova či parkinsonova choroba) ■ Potíže se sluchem ■ Úprava výslovnosti se zubní náhradou ■ Potíže s polykáním ■ Stav po cévních mozkových příhodách

Co dělat, když dítě kóktá

- Nekomentujte neplnulost v jeho řeči
- Nepoužívejte fráze jako: „...ještě jednou, zastav se, uklidni se, nadechni se...“, neboť mají na kóktavost spíše fixující vliv
- Nezesměšňujte jeho řeč
- Nedokončujte slovo či větu za dítě
- Nemějte od potomka nepřiměřená očekávání
- V běžném rozhovoru nenuťte dítě opakovat slova nebo věty
- Trpělivě naslouchejte, poskytněte dítěti dostatek času na vlastní vyjádření
- Snažte se minimalizovat posměch ostatních dětí včetně sourozenců a nežádoucí pozornost dospělých
- Zapojte dítě do všech činností, o které má zájem, nevylučujte jej ani z veřejné produkce, ale nikdy ho k ní nenuťte
- V počátečním stádiu kóktavosti nenapravujte vadnou výslovnost hlásek, především R, ale zaměřte se u obrázků či při hře na rozvoj obsahové stránky řeči

Některé děti mezi druhým a třetím rokem života zadržávají. Jde o tzv. fyziologickou neplnulost. Vyskytuje se u v období prudkého rozvoje komunikačních schopností. Nejčastěji odezní sama. „Přetrvávání těchto neplnulostí trvajících déle, než pár měsíců však může ukazovat na poruchu plynulosti řeči - kóktavost, která se nejčastěji začíná projevovat v předškolním věku. Ale vzhledem k přetrvávání poruchy pracujeme i se školními dětmi nebo dospělými,“ říká klinická logopedka Mgr. Zahana Korandová.

Raději dříve než později

Logopedi se shodují, že děti, jež nějaké potíže s mluvením či výslovností mají, přicházejí do je-

Přetrvávání neplnulostí trvajících déle než pár měsíců může znamenat poruchu řeči. Terapie musí jít ke kořenům potíží.

jich ordinací pozdě. „Rodiče by měli navštívit logopeda vždy, když mají obavy o řečový vývoj svého potomka,“ říká Mgr. Vlas-

kem čtení dochází k důležitému propojení hlásky a písmene. Případná vada výslovnosti hlásky se tak dále fixuje čtením a obtížněji se odstraňuje,“ varuje Vlasta Šimková.

Často s tím souvisí i „selhání“ rodičů, kteří nemohou nebo nemají věnovat dětem dost času a pozornosti, což se podepisuje na vývoji řeči. „Předškolní děti se totiž učí převážně pomocí opakování a napodobování,“ dodává.

ADHD či autismus

V péči logopedů často končí i děti s takzvanými neurovývojovými poruchami způsobené nezralostí, nebo nesprávnou funkcí centrálního nervového systému. Patří sem vývojová dysfázie (narušený vývoj řeči), ADHD či poruchy autistického spektra.

„Vývojová dysfázie je neurovývojová porucha, která zasahuje nejenom oblast řeči a jejího aktivního užívání, ale také její porozumění. Zasaňuje tedy celou komunikaci,“ říká klinická logopedka Mgr. Kristýna Hošková.

Tyto děti mohou slyšet zvuky a řeč zkráceně, nebo opožděně, mohou mít potíže s pozorností, plánováním, organizací činností a myšlením. Logopedi s takovými dětmi pracují ve spolupráci s dalšími odborníky z oblasti neurologie, foniatry či psychologie.

„Přístup by měl být komplexní a zaměřovat se na všechny oslabené oblasti,“ vysvětluje Hošková.

Klinický versus školní logoped

Právě spolupráce s ostatními lékařskými obory je pro klinického logopeda klíčová. „Klinický logoped může spolupracovat s řadou dalších odborníků, což mu umožňuje co nejpřesněji stanovit diagnózu a následnou terapii,“ vysvětluje Zdeňka Koppová. Je třeba rozlišovat mezi tzv. školním logopedem a klinickým. Většina rodičů to však nedělá. Navíc se chystá novela zákona zavádějící školského logopeda, kterým se může stát speciální pedagog bez zdravotnického vzdělání.

„Jedním ze zásadních rozdílů mezi klinickým a školním logopedem je oblast, ve které působí,“ říká PhDr. Martina Šipová z Táboru. Klinický logoped je podle ní pracovníkem ve zdravotnictví. Má na starosti prevenci, diagnostiku a terapii nejen u dětí, ale také u pacientů s nejrůznějšími poruchami komunikace od narození až po stáří.

„Naproti tomu speciální pedagog pracuje v sektoru školství a zaměřuje se především na předškolní a školní vzdělávání a prevenci školních obtíží,“ zdůrazňuje Martina Šipová. „Jeho kompetence je dána speciálně-pedagogickým vysokoškolským vzděláním. Protože není zdravotnickým pracovníkem a nemá přístup ke zdravotnické dokumentaci, je omezen v možnostech komplexní diagnostiky i intervence.“

Autorka je spolupracovnice redakce

Kdy dítě potřebuje logopeda?

ZDEŇKA KOPPOVÁ

klinický logoped

Děti napodobují to, co vidí a slyší. Zdravé dítě v rodině správnou komunikaci i artikulaci odkouká a odposlouchá. Proto nešíšláme, nekomolíme slova, netlačíme na řečový výkon u malých dětí. Každé dítě má své vlastní vývojové tempo. Děti musí komunikace od počátku bavit. Je to hra s očima, sluchovým i přímým fyzickým kontaktem.

Pokud ale dítě nereaguje, nerozumí, nekomunikuje, mluví málo, neplnule, nevyslovuje správně, hledáme příčiny a také radu odborníka. Konzultaci neodkládáme. Rodičům poradí pediatr a nasměruje je ke klinickému logopedovi. Ten dítě vyšetří, rodině vše vysvětlí a nastaví vhodnou terapii.

OČIMA ODBORNICE

Důvody bývají často v rodině: v genetické zátěži, vadné výslovnosti okolí, výchovném stylu, v množství, pestrosti a příměření podnětů či v pasivním způsobu trávení času – s mobilem či obrazovkou. Příčinou mohou být i odchylky ve fyziologii mluvidel, odchylky ve vývoji soustředění, vnímání, pohybovém vývoji, pohybové koordinaci, paměti... Může jich být více a často jsou mnohem hlubší, například neurovývojové poruchy. Ty je nutné včas rozpoznat.

Součástí terapie jsou vady výslovnosti (artikulace). Obvykle bývají mnohem složitějším problémem a často ukazují na širší obtíže.

Do čtyř let je rozhodující porozumění, chuť mluvit, obsahová stránka řeči, nikoli výslovnost. Tu začíná dítě vnímat až později. Milníkem je vstup do školy. Dítě má být schopno dobře komunikovat, s minimem chyb jak v gramatice, tak artikulaci. Problémy s řečí ovlivňují zapojení dětí do kolektivu jak v MŠ tak ZŠ, komplikují učení, nejvíce čtení a psaní. Přesné porozumění je pak nutné ve všech předmětech.

Řečové obtíže mohou souviset i s percepčními poruchami (zrak, sluch). Ty se později mohou projevit jako specifické poruchy učení (SPU – dyslexie, dysgrafie, dysortografie...). V terapii se snažíme těmto potížím předcházet a oslabené oblasti již před školou trénovat. Mnohdy pomáhá i odklad školní docházky, který dá dětem čas tyto dovednosti docvičit.

Autorka pracuje v privátní logopedické ambulanci v Českých Budějovicích

Události týdne ve vědě a zdravotnictví

1 Gaia našla černou díru

■ Vesmírný teleskop Gaia objevil černou díru, která je dosud nejbližší ke Sluneční soustavě. Je od nás 1500 světelných let. Teleskop ji odhalil podle jejího působení na oběžnici zhruba o hmotnosti našeho Slunce. Černá díra je desetkrát těžší.

2 Covid uspil pubertu

■ Během koronavirové pandemie se zdvojnásobil počet dívek, u nichž začala puberta předčasně, tj. před osmým rokem. Není známo proč. V běžných podmínkách se uhněná puberta projevuje u jednoho z 5000 až 10 000 dětí. Dívek je víc než chlapců.

3 Muži stresují myši

■ Laboratorní myši se během experimentů chovají odlišným způsobem v závislosti na pohlaví výzkumníka, který s nimi pracuje. Když s nimi manipulují muži, jsou ve větším stresu. Prokázal to i pokus, v němž myši čichaly k mužským a ženským tričkům.

4 Tekutý robot z Tchaj-wanu

■ V Tchaj-peji se povedlo vyrobit robota z magnetické kapaliny. Dokáže se rozpadnout na jednotlivé kapky, které se později znovu spojí. Robota zatím ovládají magnety zvenčí. Dal by se použít například k přesnému transportu léků.

5 Nejezte v noci

■ Lidé pracující na směny jsou ve zvýšeném nebezpečí poruch nálady. Podle nové studie to překvapivě souvisí s jejich jídelním režimem. Prokázal to experiment, v němž se jedna skupina dobrovolníků stravovala jen ve dne a druhá ve dne i v noci.

Zdroj: ČTK, RAI